

Vlaams
Parlement

ingediend op **496** (2020-2021) – Nr. 2
6 juli 2021 (2020-2021)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door Karin Brouwers en Klaas Slotmans

over het voorstel van resolutie

van Katia Segers, Hannelore Goeman, Hannes Anaf en Freya Van den Bossche

over een gecoördineerde en transversale aanpak
van cyberpesten

Samenstelling van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media:

Voorzitter: Elisabeth Meuleman.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Marius Meremans, Freya Perdaens, Wilfried Vandaele, Manuela Van Werde;
Filip Brusselmans, Johan Deckmyn, Klaas Sloomans;
Karin Brouwers, Orry Van de Wauwer;
Steven Coenegrachts, Stephanie D'Hose;
Elisabeth Meuleman, Jeremie Vaneeckhout;
Hannes Anaf.

Plaatsvervangers:

Andries Gryffroy, Kathleen Kerkels, Philippe Muyters, Kris Van Dijck, Karl Vanlouwe;
Immanuel De Reuse, Jan Laeremans, Ilse Malfroot;
Maaïke De Rudder, Tinne Rombouts;
Els Ampe, Bart Tommelein;
Björn Rzoska, Tine Van den Brande;
Katia Segers.

Toegevoegde leden:

Tom De Meester.

Documenten in het dossier:

496 (2020-2021) – Nr. 1: Voorstel van resolutie

INHOUD

I.	Toelichting.....	4
1.	Elfi Baillien	4
1.1.	Finesses van de werkcontext.....	4
1.2.	Prevalentie.....	5
1.3.	Risicofactoren.....	5
1.4.	Interventies	6
2.	Vlaams Netwerk Kies Kleur Tegen Pesten	6
2.1.	Situering van het netwerk.....	6
2.2.	Motivering	7
2.3.	Behoedercultuur	7
2.4.	Verlanglijst	7
3.	Kinderrechtencommissaris.....	9
3.1.	Probleemstelling	9
3.2.	Aanbevelingen.....	11
4.	WAT WAT en Pimento	12
4.1.	Informatieverstrekking voor jongeren	12
4.2.	Partnerschappen.....	13
4.3.	Grenswijs	13
4.4.	Platform en preventie.....	14
5.	Mediawijs.....	15
5.1.	Bestaande initiatieven	15
5.2.	Voorstel van resolutie.....	15
5.3.	Conclusies	16
II.	Bespreking.....	17
1.	Vragen en opmerkingen van de commissie.....	17
1.1.	Katia Segers	17
1.2.	Manuela Van Werde	18
1.3.	Tinne Rombouts	19
1.4.	Steven Coenegrachts	19
1.5.	Elisabeth Meuleman	20
2.	Antwoordenronde.....	20
2.1.	Elfi Baillien.....	20
2.2.	Vlaams Netwerk Kies Kleur Tegen Pesten.....	21
2.3.	Kinderrechtencommissaris	23
2.4.	Mediawijs	25
2.5.	WAT WAT en Pimento.....	26
2.6.	Aanvullend antwoord van Gie Deboutte	26
	Gebruikte afkortingen	28
	Bijlagen: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

Op donderdag 17 juni 2021 hield de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media een hoorzitting over het voorstel van resolutie van Katia Segers, Hannelore Goeman, Hannes Anaf en Freya Van den Bossche over een gecoördineerde en transversale aanpak van cyberpesten.

De presentaties bij de toelichtingen zijn te vinden op de [dossierpagina](#) van dit commissieverlag op www.vlaamsparlement.be.

(Deze commissievergadering werd als videoconferentie georganiseerd.)

I. Toelichting

1. Elfi Baillien

Elfi Baillien, campus Brussel KU Leuven, wil een wetenschappelijk gefundeerde meerwaarde bieden. Ze houdt zich vooral bezig met onderzoek naar cyberpesten bij werknemers, binnen de eigen organisatie of door werkgerelateerde contacten.

1.1. Finesses van de werkcontext

Doordat de werkcontext het dagelijkse brood oplevert, is het niet zo evident om erop te reageren. Een reactie kan immers consequenties hebben voor de broodwinning of carrière. De werkcontext maakt ook bij uitstek gebruik van digitale media en ICT, waarvan werknemers steeds afhankelijker worden.

Specifiek aan een werkcontext, in vergelijking met een schoolcontext, is het KB van 10 april 2014 voor psychosociale risico's op het werk. Organisaties zijn verplicht hun werknemers te vrijwaren van ongewenst gedrag op het werk, waaronder pesterijen. Het KB stelt werknemers in de mogelijkheid om een verzoek tot interventie in te dienen, een officiële klacht, om een situatie verder te onderzoeken. Bij cyberpesten is het in die context makkelijker bewijs te registreren dan bij een face-to-facegeval. Het gaat dan om bewijsmateriaal binnen een organisatie, een beleid, of een kader dat wetmatig al bestaat via de federale overheid.

Een ander verschil met face-to-facepesten is dat de macht om te cyberpesten sterk gerelateerd is aan de kennis van technologie. Sommige werknemers beseffen niet altijd dat ze dingen delen die collega's kunnen misbruiken of doorsturen. Niet alle werknemers zijn even sterk in ICT of weten hoe ver ze kunnen gaan in het posten van dingen.

Nog een verschil is dat gewone pesterijen een langdurig proces veronderstellen, wat bij cyberpesten helemaal niet het geval hoeft te zijn. Het gaat dan over indirect cyberpesten. Zo kan één foto vanop een personeelsfeestje via e-mail worden gedeeld en op die manier een eigen leven gaan leiden. Dergelijke gevallen vallen niet onder de reguliere wetgeving van het KB van 2014.

Het verschil met cyberstalking, dat veeleer onder de stalkingwetgeving valt, is dat cyberpesten een groepsfenomeen is. Stalking heeft een duidelijke connotatie van een-op-een. Bij cyberpesten hebben collega's vaak door wat er aan de hand is en zijn er getuigen.

Het voorliggende voorstel van resolutie wijst op de nood aan meer onderzoek. België loopt op dat vlak enorm achter voor wat de volwassenen betreft. Tot nu toe bestaat geen enkel onderzoek waaruit blijkt of er meer gewoon of meer gecyberpest wordt. Pesten wordt nog als een algemeen fenomeen gemeten. Verschillende deelgroepen kunnen daar veel van elkaar leren. In de literatuur over het pesten bij de jeugd staat men veel verder in het onderscheiden van die twee aspecten. Het is evident dat

die dingen bij jongeren niet op dezelfde manier worden gemeten als bij volwassenen, maar het is wel belangrijk een zicht te krijgen op de verhouding van cyberpesten ten aanzien van face-to-facepesten. Waar zitten de verschillen en wat maakt dat mensen beide kanalen gebruiken?

1.2. Prevalentie

KU Leuven heeft een van de toonaangevende metingen voor cyberpesten op het werk ontwikkeld. Die meting wordt internationaal steeds meer gebruikt. Op basis daarvan is binnen een staal van 1426 Vlaamse werknemers bekeken hoe het zit met cyberpesten. Die steekproef is echter niet representatief voor de Vlaamse werknemerspopulatie. Er is wel gezorgd voor een zeer grote heterogeniteit van betrokken sectoren. Uit onderzoek blijkt immers dat bij mensen die via het werk meer worden gestimuleerd om met ICT te werken, de prevalentie van cyberpesten hoger ligt.

Uit de cijfers blijkt dat 80 procent geen last heeft van cyberpesten. 18 procent heeft er werkgerelateerd last van. 3 procent wordt geconfronteerd met systematisch cyberpesten, wat niet zoveel lager is dan de 3,6 procent reguliere pesterijen. Mensen gebruiken dus verschillende kanalen om te pesten.

Er zijn nog niet zoveel cijfers over wie nu precies wordt gecyberpest. Het gaat ook niet altijd over dezelfde risicogroepen. In tegenstelling tot bij gewone pesterijen blijkt dat meer leidinggevenden er last van hebben. Vooral de middelmanagementposities zijn gevoeliger voor cyberpesterijen.

Bij de opdeling in mannen versus vrouwen blijkt dat vrouwen weinig steun van hun collega's krijgen. Mannen krijgen dan weer weinig steun van hun eigen leidinggevende. Een bepaalde sociale factor maakt dus dat mensen al dan niet worden verzwakt. Daarop moet meer zicht komen. De vraag is hoe mensen digitale media en ICT die worden geïmplementeerd in een werkcontext, op een andere manier kunnen inzetten, ook ten aanzien van personen van wie verwacht wordt dat ze formeel sterker in de organisatie staan. Bij cyberpesten wordt het speelveld meer gelijk gemaakt.

KU Leuven verricht onderzoek naar een pestspiraal. Wanneer binnen een organisatie iemand wordt gepest, heeft dat een uitdeinend effect. Wanneer een organisatie te kampen krijgt met pest- en zeker cyberpestcases, deint het probleem alleen maar verder uit. Het is dan ook niet alleen belangrijk te bekijken wat er moet gebeuren wanneer iemand wordt gepest, maar ook om preventief op te treden. Als het één keer zover is, is het niet makkelijk meer tegen te houden.

1.3. Risicofactoren

In Vlaanderen is al een vrij goed inzicht in de risicofactoren beschikbaar. Een voor de hand liggende reden is dat de organisatie niet bezig is met welzijn en sociale relaties op het werk. Werkstressoren, zoals werkdruk, rolconflicten, jobonzekerheid en uit de hand gelopen persoonsconflicten, doen werknemers gemakkelijker cyberpesten. Het zou heel interessant zijn te bekijken op welke niveaus de inhoud kan worden genuanceerd zodat een gericht, ook preventief beleid kan worden gevoerd.

Elfi Baillien was zelf betrokken bij onderzoek dat adolescenten met werknemers heeft vergeleken. Daaruit is het belang van emotieregulatie naar voren gekomen. Typisch aan cyberpesten is dat het acuut emotiegedreven begint, om daarna een gewoonte te worden. Zo kan er sprake zijn van woede en frustratie waarbij de pot overkookt, of van verdriet of angst waarbij men meer een 'withdrawal behaviour' ziet: mensen stellen zich zwak en teruggetrokken op en reageren niet op zaken die niet door de beugel kunnen.

1.4. Interventies

Elfi Baillien is onder de indruk van het denkwerk achter het voorstel van resolutie. Het is wel nog een beetje zoeken naar de mogelijkheden vanuit een werkcontext. De spreker kan de commissie richtlijnen meegeven maar de vraag is of die ook effect hebben.

Een interessante richtlijn voor de werkcontext is het tweestapsbeleid: een proactief en een reactief beleid. Proactief is bijvoorbeeld een socialemediabeleid: hoe mag een werknemer sociale media gebruiken? Bij communicatie via sociale media moet men verduidelijken vanuit welke rol men dat doet. Als men iets post, is het belangrijk te weten dat het kan worden gedeeld met anderen. Wanneer mensen spreken vanuit een persoonlijke mening, is het ook belangrijk dat aan te geven. Het is belangrijk dat iedereen zijn rol goed specificeert.

Het proactieve beleid wordt gecombineerd met een reactief beleid: wat moet er gebeuren als iemand wordt gecyberpest? Vooral op scholen is het nog zoeken naar een aanpak. Het KB van 2014 over de werkcontext kan hen alvast inspiratie opleveren. Die twee aspecten zouden moeten worden geïntegreerd. De procedures die gelden voor grensoverschrijdend gedrag kunnen worden uitgebreid naar cyberpesten.

Elfi Baillien doet een oproep om onder meer in het onderwijs een opleiding in digitale etiquette op te nemen. ICT is alomtegenwoordig, maar niemand leert hoe ermee te communiceren. Vandaar het pleidooi om daar een onderwijsvak van te maken. Daarnaast moeten ook acties worden uitgewerkt opdat mensen zouden reageren wanneer ze zien dat iemand iets gevaarlijk post.

Elfi Baillien erkent ten slotte de nood aan een kenniscentrum. Er zijn ook acties nodig voor de verschillende doelgroepen.

De spreker wijst als besluit nog eens op het belang van zowel preventief als curatief optreden.

2. Vlaams Netwerk Kies Kleur Tegen Pesten

Gie Deboutte, KU Leuven, werkt onder meer op het thema grensoverschrijdend gedrag bij studenten, en geeft navormingen in het educatieve domein. Hij is ook voorzitter van het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten.

2.1. Situering van het netwerk

Het netwerk is opgericht in 2004. 21 organisaties zijn er lid van. Ze willen het pesten en cyberpesten bij kinderen zoveel mogelijk terugdringen. Het netwerk mikt op sensibilisering en op het versterken van kennisbundeling en -ontwikkeling, brengt goede praktijken op verschillende manieren in beeld, formuleert beleids- en andere adviezen, en organiseert de jaarlijkse Week tegen Pesten.

Het netwerk was oorspronkelijk alleen in het onderwijs actief maar geleidelijk is een transversale werking tot stand gekomen die nu de totale leefwereld van jongeren bestrijkt. Het werkt daartoe samen met organisaties die actief zijn met betrekking tot jongeren en hun gezondheid en sensibilisering, en met de communicatie met hen. Voorts werkt het netwerk ook samen met de Vlor en met Te Gek!? De ouders en jongeren zijn vertegenwoordigd, en soms ook steden en gemeenten. De stem van kinderen wordt vertegenwoordigd via Awel. Çavaria laat de stem van holebi's en transgenders horen.

2.2. Motivering

Gie Deboutte staat achter het voorliggende voorstel van resolutie, aangezien pesten en cyberpesten een permanente zorg blijven. Ondanks een daling is er nog veel werk aan de winkel. Jongeren vinden cyberpesten een ernstig probleem, dat qua omvang en intensiteit belangrijk is en tot extreme gevolgen kan leiden. Uit een eigen bevraging blijkt dat kinderen en jongeren op het netwerk rekenen om het probleem aan te pakken.

Pesten en cyberpesten werken, zoals ook uit de presentatie van Elfi Baillien blijkt, helemaal op elkaar in. Cyberpesten is vaak het verlengstuk van traditioneel pesten. Het netwerk zet in op pestpreventie bij kinderen en jongeren en ziet dat daardoor ook cyberpesten aanzienlijk wordt teruggedrongen.

Pesten heeft kwalijke gevolgen op korte, middellange en lange termijn. Wanneer er gepest wordt, gebeurt er iets met een kind en de groep eromheen. Het slachtoffer moet het zwaarst incasseren, wat nadien ook zichtbaar zal worden. Zeker op middellange en lange termijn wordt de impact bij degenen die vaak worden gepest of gecyberpest, zeer groot met een groter risico op een posttraumatische stressstoornis.

Die kwalijke impact wordt vaak enkel vanuit het slachtoffer bekeken. Er is echter een reden waarom iemand pestgedrag aan de dag legt. Om doeltreffend aan deze problematiek te werken, moet ook aandacht worden besteed aan kinderen en jongeren die zich als pestkop manifesteren.

Pestgedrag brengt ook voor de omgeving kwalijke effecten teweeg. Om scholen, sport- en jeugdverenigingen goed te laten functioneren is het belangrijk ze pestvrij te houden. Het is mogelijk om iets te doen aan pestgedrag, maar dan mag men de bal niet terugkaatsen naar de pesters en de slachtoffers. Men moet er samen iets aan doen en de omgeving erbij betrekken.

2.3. Behoedercultuur

Gie Deboutte gebruikt het woord behoedercultuur als tegenovergestelde van 'bystander'-cultuur. Het is een cultuur van zorgzaamheid. Daarvoor heeft het netwerk de steun van onder meer Ketnet, sporters en rappers. Hopelijk zullen ook figuren uit de politiek de nek willen uitsteken. Het netwerk wil de zaken niet te problematiserend in beeld brengen. Daarom situeren de dragers zich dichtbij de jeugdcultuur. Voor sommigen zullen ze te soft lijken, maar met initiatieven als STIP IT en Move tegen Pesten raakt het taboe voor een stuk weggewerkt en durven kinderen te spreken.

Uit de HBSC-cijfers blijkt dat er sinds 2013 een opmerkelijke daling is van zowel het slachtofferschap als het pestgedrag. Tussen 2010 en 2018 kwamen de enige impactrijke acties eigenlijk van het netwerk, zoals de Week tegen Pesten en de communicatie daarover, en de manier waarop die dan nazinderen tot in de vakanties. Zo klinkt soms op een jeugdkamp de Move tegen Pesten. Kinderen krijgen er van leiding, trainers en ouders terug dezelfde boodschap. Zo installeert zich een cultuur van positieve druk, waarbij men voor elkaar zorgt. Het netwerk en de VRT maken daarover nu een impactstudie.

2.4. Verlanglijst

Het netwerk beaamt de stelling in het voorstel van resolutie dat er meer en gericht onderzoek nodig is, voor een gerichtere en effectievere aanpak. Schooldirecties en leerkrachten hebben in hun opleiding nauwelijks iets over dit fenomeen geleerd. Het zomaar een stuur in handen te geven om het op te lossen, is dan ook niet

evident. Daarom is het goed dat een kompas op basis van objectieve criteria aan-toont wat relevant is. Er is een kennisnetwerk nodig om kennis te delen.

Het netwerk wil zich niet laten leiden door een steekvlampolitiek, waarbij men fors uitpakt met snelle oplossingen voor acute problemen. Zo eenvoudig is het niet. Om kinderen, jongeren, opvoeders en ouders mee te krijgen is veel meer nodig. De rol van preventie blijft vaak onderbelicht.

Aangezien een kind niet in een enkel domein leeft, moet er transversaal worden gewerkt: school, vrije tijd, internet. Daar moet een grotere consistentie tot stand worden gebracht. Het is daarom goed dat ministers proberen hun beleid op elkaar af te stemmen, maar dat kan nog krachtiger.

De Gezinsbond en Gie Deboutte zelf pleiten al vele jaren voor een centraal aanspreekpunt voor informatie- en adviesvragen. Dat geldt zeker voor mensen die een acuut probleem bij een kind op school vaststellen en er geen oplossing voor zien. De beproefde instanties voor consultering bieden geen antwoord. Vandaar de behoefte aan een centrale plek waar deze mensen terecht kunnen en initiatieven worden ontwikkeld.

Gie Deboutte is verontrust omdat de meeste onderwijzers minder dan een halve dag scholing over pesten krijgen. Toch moeten ze deskundig met kinderen aan de slag. In tegenstelling tot in andere landen, zijn ze hier te matig uitgerust om preventief problemen op te lossen. De spreker pleit voor een professionalisering, die vanuit de verschillende lerarenopleidingen moet vertrekken. Toekomstige leraren krijgen nu amper een opleiding over groepsdynamiek en het erkennen van cyberpestsignalen. Als dit probleem zich in een groep manifesteert, is het een signaal dat de groep ziek is. Leraren moeten absoluut basisinzichten meekrijgen en weten wat ze kunnen doen, op wie ze kunnen terugvallen en hoe ze een beredeneerde oplossing kunnen vinden. Daarom moeten scholen, net als internaten, sportclubs en het jeugdwerk een oriënterend raamwerk krijgen. De spreker verwijst naar de Antipestslang van de Vlor.

Daarnaast zijn er duidelijke verwachtingen en stimulerende maatregelen nodig. De huidige beperkte middelen volstaan niet. Als scholen ook op taalversterking moeten inzetten en daarnaast op de sociaal-emotionele ontwikkeling én de zorg van kinderen, dan is het potje waarover ze beschikken om leerkrachten te trainen en te vormen veel te bescheiden. Deskundigheid binnenhalen is een vereiste om zich hierin te versterken.

Voor de acute gevallen kan men inspiratie opdoen bij de Franse Gemeenschap. Daar mediëren ambulante teams om conflicten te doen de-escaleren en oplossingen te vinden. Veel dergelijke teams zijn niet nodig, maar als iemand op een bepaald moment geen hulp meer wil van iemand in dezelfde zuil of schoolstructuur, kan hij op die manier van een autonoom en onafhankelijk persoon hulp krijgen. Dit is absoluut wenselijk in het belang van kinderen en jongeren middenin een geëscaleerd probleem.

Volgens Gie Deboutte verkeert men nu in een stadium dat men op een heel directe manier kan bijdragen aan de realisatie van de voorstellen die hij opsomde. Zijn netwerk heeft voorgesteld om het JKP van minister Dalle (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 478/1) mee te helpen waarmaken. Het pleit voor de oprichting van een platform rond pesten en cyberpesten. Dat zou een duidelijke vindplek voor informatie en advies moeten worden, maar ook voor hulp en doorverwijzing, en voor methodes om acute problemen snel te detecteren en van de juiste hulp te voorzien.

Achter de schermen wordt ingezet op een nauwe samenwerking met een kennisnetwerk cyberpesten van wetenschappers die onderzoek doen en relevant materiaal kunnen aanbrengen. Dat kennisnetwerk moet zowel informatie als advies tot bij

de scholen, sportclubs en jeugdwerk brengen, opdat ze die kennis meteen kunnen integreren en in de praktijk kunnen vertalen. Het platform cyberpesten zal dus ook voor een goede doorstroming van de academische knowhow en de goede praktijken moeten zorgen. Men zal die aan lerarenopleidingen en vormingsorganisaties kunnen doorspelen. Daarnaast zal men ook adviezen voor het beleid formuleren. Men kiest daarbij voor een transversale samenwerking, zodat alles op elkaar afgestemd wordt. Kinderen en jongeren moet men hierbij actief betrekken. De kwetsbaarste groep is het moeilijkst te bereiken, maar moet zeker in het vizier komen. Daar manifesteren de noden zich het sterkst, zeker bij de slachtoffers. Het verband tussen kansarmoede en gepest worden is duidelijk.

UCLL onderzoekt grensoverschrijdend gedrag, waaronder pesten en cyberpesten, bij jongvolwassenen. Dat onderzoek moet zeker versterkt worden. Er is echter geen duidelijk statuut voor de docenten die vertrouwenspersoon zijn voor de betrokken studenten. Discretieplicht en beroepsgeheim zouden een onderdeel moeten zijn van dit statuut. UCLL sleutelt aan een vijfdaagse opleiding voor de vertrouwenspersonen voor studenten, maar Gie Deboutte wil dat deze duidelijk afgestemd wordt wat betreft inhoud en certificatie.

Tot slot stelt Gie Deboutte vast dat men in de bijzondere jeugdzorg jongeren opvolgt tot 25 jaar. Bij ernstige problemen is ook voor studenten het familiaal netwerk nog echt belangrijk. Men kan op dit ogenblik de steun van die netwerken of dat sociaal kapitaal niet inzetten om ernstige problematieken van grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Daarvoor heeft men toestemming van de betrokkenen nodig. Gie Deboutte vindt het jammer dat men die bijkomende niet-geformaliseerde, maar betekenisvolle hulp niet kan betrekken bij de aanpak van grensoverschrijdend gedrag met kwalijke effecten.

3. Kinderrechtencommissaris

3.1. Probleemstelling

Caroline Vrijens, Vlaams kinderrechtencommissaris, is heel verheugd met het voorliggende voorstel van resolutie en kan zich volledig vinden in alle aanbevelingen. De cijfers tonen immers heel duidelijk aan dat cyberpesten een significant en ernstig probleem is. De kinderrechtencommissaris vreest dat de cijfers rond cyberpesten zelfs nog in stijgende lijn zitten, en dringend extra inzet vergen. Recent zijn er een aantal incidenten met extreem zware gevolgen geweest. Daarnaast is blijvend onderzoek absoluut nodig: men moet proberen om het probleem heel specifiek en correct in kaart te brengen, opdat men kan vaststellen of de acties effect hebben.

Het Kinderrechtencommissariaat heeft in mei 2020 een eigen coronabevraging uitgevoerd. Daaruit bleek dat het geweld tegen kinderen en jongeren significant was gestegen, maar dat het pesten zelf was verminderd. Nochtans waren kinderen en jongeren tijdens de corona- en lockdownperiode massaal online. Dat bevestigt de hypothese dat cyberpesten zijn oorsprong vindt op de plek waar kinderen en jongeren elkaar ontmoeten. Het is een uitloper van pestgedrag dat vaak op school, in de sportclub of in de jeugdbeweging begint. Onderzoeken zoals dat van DICA uit 2013 en het Scholenonderzoek 'Geweld, gemeten en geteld' uit 2018 bevestigen dit.

Waarom is het zo belangrijk om de strijd tegen cyberpesten op te voeren? In de allereerste plaats drukt zoiets een heel grote stempel op het welzijn van kinderen en jongeren. Bij cyberpesten hebben kinderen of jongeren vaak aangegeven dat ze maar een grap hadden willen uithalen, maar de gevolgen zijn ernstig. Slachtoffers ervaren een grote schaamte en angst als ze ermee te maken krijgen en durven vaak nergens aan te kloppen: thuis, op school, bij leerkrachten noch bij vrienden. Het probleem blijft daardoor onder de radar, met zeer ernstige gevolgen.

Tot op vandaag zijn er grote verschillen in de aanpak van pesten tussen scholen, sportclubs en verenigingen. Men is vaak nog op zoek naar een adequate aanpak, en dat betekent dat men soms inzet op acties of inspanningen die niet zoveel effect hebben.

De schade en trauma's die door pesten worden veroorzaakt, kunnen gevolgen hebben voor het volwassen leven, zoals problemen met zelfvertrouwen, een beschadigd zelfbeeld of een verstoord sociaal netwerk. Volgens Caroline Vrijens wordt het welbevinden en leren bij slachtoffers van pesten en zeker ook van cyberpesten in ernstige mate verstoord.

Cruciaal is dat men de gevoelens van kinderen en jongeren ernstig neemt en dat ze weten dat ze er niet alleen voor staan. Voor de gepeste is de stap om zelf hulp te vragen vaak heel groot. Caroline Vrijens concludeert dat een structureel langetermijnbeleid binnen onderwijs en vrije tijd noodzakelijk zal zijn om pesten en ander grensoverschrijdend gedrag op een wetenschappelijk gefundeerde manier aan te pakken en te voorkomen.

Daarna gaat ze dieper in op een aantal meldingen bij de Klachtenlijn. Recent kwamen een aantal extreme situaties in de actualiteit, met zelfs suicide van erg jonge mensen als gevolg. Dat was na het uitlekken van naaktbeelden en beelden van seksueel geweld. Naar aanleiding van die feiten hebben ouders contact opgenomen met de Klachtenlijn, aangezien ze zelf bezorgd waren over hun kind of vragen of bedenkingen hadden. Ook de ouder van een medeleerling van een slachtoffer nam contact op.

Daarnaast haalt Caroline Vrijens de melding aan van een centrum voor kindercare en gezinsondersteuning, dat een gezin begeleidde waarin de veertienjarige dochter door haar vriend werd aangezet om naaktfoto's te laten maken. Toen de relatie voorbij was, verspreidde de jongen die foto's op school. Het meisje werd slachtoffer van zeer zwaar pestgedrag. Ze meldde dit aan de zorgcoördinator en de directeur, maar die deden niets. Het CKG drong er bij de directeur op aan om het CLB bij de zaak te betrekken, maar die was hiertoe niet bereid en bleef op de rem staan. Het Kinderrechtencommissariaat heeft het CKG wel op weg gezet met het stappenplan van Sensoa, en doorverwezen naar Mediawijs. Daarnaast heeft het geadviseerd om contact op te nemen met de pedagogische begeleidingsdienst die aan de school verbonden is, om een stappenplan en een pestbeleid uit te werken om dergelijke situaties in de toekomst te voorkomen.

Recent werd het Kinderrechtencommissariaat gecontacteerd door een vader omtrent een TikTokaccount. Zijn dochter van elf had na een ruzie met een vriendinnetje een fictieve account aangemaakt om haar te pesten. Toen dit aan het licht kwam en de ouders de account wilden verwijderen, lukte dat echter niet omdat die gecreëerd was met een verzonden mailadres en het meisje zich het wachtwoord niet kon herinneren. Volgens die vader zijn er te veel drempels ingebouwd bij de aanbieders van platformen om accounts te verwijderen.

Caroline Vrijens haalt ook de case aan van Candice, een meisje van veertien dat maandenlang gepest werd door andere meisjes van haar klas. Ze meldde dit, samen met haar moeder, aan de directie. De directeur en de leerlingbegeleider hebben dan een gesprek gehad met de betrokken meisjes en vonden dat ze daarmee hun rol wel vervuld hadden. Die meisjes hielden zich op school inderdaad wat rustiger, maar na schooltijd werd het alleen maar erger. Candice werd wekenlang bedreigd en soms op straat opgewacht. Uiteindelijk durfde ze niet meer buitenkomen. Na een nieuw contact met de directie werd ze doorverwezen naar de politie, omdat de directie aangaf dat dit buiten de macht van de school lag en ze er dus niets aan kon doen. De politie heeft dan die meisjes verhoord en de betrokkenen erop gewezen dat het moest stoppen, maar dat gebeurde nog altijd niet. Toen heeft de

moeder het Kinderrechtencommissariaat erbij betrokken, dat is gaan bemiddelen en contact heeft opgenomen met het CLB. Het CLB nam de zaak wel ernstig en is ermee aan de slag gegaan. Het heeft van de andere meisjes de instemming gekregen om het traject te doorlopen en daar verder rond te werken.

Caroline Vrijens brengt deze cases naar voren om aan te tonen welke proporties pesten soms kan aannemen.

3.2. Aanbevelingen

Vervolgens overloopt Caroline Vrijens de aanbevelingen. Ze vertegenwoordigt Vlaanderen in ENOC, waarin alle leden van de Raad van Europa een onafhankelijke kinderombudsman hebben afgevaardigd. Onder de vleugels van ENOC is er ook het European Network of Youth Ambassadors, waarin jongeren elk jaar hun stem laten horen over een thema. Die ambassadeurs hebben zich in 2019 uitgesproken over de digitale rechten van kinderen en jongeren, het toenmalige jaarthema. Het ging onder meer over cyberpesten en rechten in de onlinewereld. Een uitspraak was dat zowel slachtoffer als dader ondersteuning moeten krijgen en om te focussen op preventie veeleer dan op straffen. Daders beseffen dikwijls niet wat de gevolgen kunnen zijn. Het creëren van een veilige en open omgeving op school kan pesten voorkomen. De ambassadeurs wezen ook op de ineffectiviteit van een 'Doe het gewoon niet'-campagne met betrekking tot bijvoorbeeld sexting. Zoiets gaat voorbij aan de alledaagse leefwereld van jongeren, waarin ze dat wel doen. Scholen zouden dit onderwerp veel meer aan bod moeten laten komen in de lessen seksuele opvoeding of in lessen over digitale media. Ook volwassenen zouden beter geïnformeerd moeten worden over sexting en onlinepesten, gezien de grote onwetendheid. Zo denken veel ouders dat hun kind zoiets niet doet, terwijl het echt wel op grote schaal gebeurt.

Het Kinderrechtencommissariaat beveelt dan ook aan om in te zetten op preventie en op de mediawijsheid van kinderen en jongeren op school, bijvoorbeeld door die op te nemen in de eindtermen. Ook informatie rond de privacywetgeving en het informeren van ouders is heel erg belangrijk. Sensibiliseringscampagnes thuis, op school en in de vrije tijd zijn nodig om het taboe op te heffen en de problemen bespreekbaar te maken. Slachtoffers zijn niet schuldig maar zonder meer slachtoffer. Wat de link met de hulpverlening betreft, is het inzetten op sensibilisering en preventie belangrijk. Als het toch fout loopt, is het ontzettend belangrijk dat er hulp beschikbaar is, dichtbij en bereikbaar voor kinderen en jongeren.

Een andere aanbeveling is het bewustmaken van mensen van hun rol als omstaander. Cyberpesten is bij uitstek een groepsgebeuren. Als mensen dat willen, kunnen ze helpen om het te stoppen.

De grote spelers op het terrein – grote bedrijven en socialemediaplatforms – dragen een zeer aanzienlijke verantwoordelijkheid en zouden daar door Europa meer op gewezen moeten worden. Ze hebben de verantwoordelijkheid om snel op te treden, om te voorkomen dat bepaalde beelden verspreid worden en om te voorzien in een transparant klachtenmechanisme als het fout gaat.

Het Kinderrechtencommissariaat beveelt uitdrukkelijk aan aandacht te schenken aan het welbevinden in alle aspecten van de school en de vrije tijd. Kinderen en jongeren moeten weten dat over het probleem gesproken kan worden, met het schoolteam of in klasgesprekken. Er is nood aan een pestbeleid in elke school, in elke club en in elke vereniging, en die moet evidencebased worden onderbouwd.

De oprichting van een kenniscentrum pesten is al sinds jaren een vraag van het Kinderrechtencommissariaat. Gie Deboutte heeft gewezen op reële plannen om met een platform aan de slag te gaan, wat Caroline Vrijens toejuicht.

Voorts roept het Kinderrechtencommissariaat de scholen en vrijetijdsorganisaties op om na te denken over een smartphonebeleid. Soms hoort de spreker van leerkrachten en directies dat het te moeilijk is om de smartphone af te pakken, omdat die zo verweven is met het leven van kinderen en jongeren. Misschien moet er toch een doordacht beleid komen over het omgaan met de gsm op school.

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt ook al jaren om een rechtspositieregeling binnen het onderwijs, vergelijkbaar met het decreet betreffende de rechtspositie in de jeugdhulpverlening, opdat kinderen en jongeren goed zouden weten wat hun rechten zijn en wat er gebeurt als het fout gaat.

Onlangs had het Kinderrechtencommissariaat nog overleg met de onderwijsinspectie. Uiteraard wordt het aspect pesten meegenomen bij de doorlichtingen in de scholen. Toch denkt Caroline Vrijens dat er nog expliciet meer aandacht zou kunnen komen voor pesten en cyberpesten, omdat dit nog geen aparte topic is in de doorlichting. Ze roept dus op daar nog meer op in te zetten en zo scholen te helpen.

4. WAT WAT en Pimento

Vincent Engelbos, educatief medewerker teambuilding, pesten en weerbaarheid van Pimento, spreekt vandaag tevens namens WAT WAT. De twee organisaties werken, net als Mediawijs, Mediahaven, Tumult en andere partners samen aan het thema pesten.

4.1. Informatieverstrekking voor jongeren

WAT WAT is voor jongeren the place to be voor relevante jeugdinfo. Waar die in het verleden nog versnipperd aangeboden werd, werken nu 84 inhoudelijke partners samen om al die jongereninfo op één platform te groeperen.

De redactie van WAT WAT probeert zo goed mogelijk in te spelen op de actualiteit. Ze heeft een label uitgewerkt waaronder partners als Pimento educatief materiaal uitbrengen dat voldoet aan een aantal criteria, bijvoorbeeld materiaal rond online-weerbaarheid.

Er wordt ook samengewerkt met een aantal hulplijnen. De afgelopen acht maanden kreeg WAT WAT 1 miljoen bezoekers. Ook op Instagram heeft het heel wat volgers. Dat valt nog niet te vergelijken met het aantal volgers van Vlaamse influencers, maar WAT WAT werkt wel samen met sommige van hen. Dat doet het eveneens met de populaire jongerenserie wtFOCK. Het laatste seizoen daarvan had heel wat links met cyberpesten. Yasmina, een hoofdpersonage, wordt geconfronteerd met offlinepesten waaronder geroddel en racisme. Ze ontdekt dat meisjes haar zwart maken in een onlinegroep, en reageert door anoniem een fake account aan te maken om die onlinegesprekken te delen met haar hele school.

Vincent Engelbos haalt dit voorbeeld aan als realistisch en herkenbaar. Eigen aan cyberpesten is dat de dader anoniem kan blijven en het daardoor heel snel kan gaan. In tegenstelling tot offlinepesten kan er veel sneller van rol gewisseld worden: de pester wordt gepeste en de gepeste wordt pester. De samenwerking met wtFOCK houdt in dat de serie bij een aflevering van een dergelijk thema een link naar WAT WAT legt. Op WAT WAT kunnen jongeren die dag dan antwoorden vinden op hun vragen bij dat thema, bijvoorbeeld over racisme maar ook over cyberpesten.

De thema's op de website van Pimento zijn heel zichtbaar. Ook pesten is een thema dat jongeren kunnen aanklikken. Dan krijgen ze een hele reeks artikels te zien, een mix van vragen en antwoorden en herkenbare getuigenissen. Naast elk artikel staat een kolom 'praat erover' met hulplijnen en hun openingsuren.

Hoewel er heel wat hulpkanalen beschikbaar zijn, merkt Vincent Engelbos dat er nog altijd nood is aan een centraal aanspreekpunt rond het thema cyberpesten, dat meer bereikbaar is dan de bestaande en waar jongeren terecht kunnen voor een warme doorverwijzing bij acute problemen. Pimento is alvast blij dat het JKP stappen in die richting bevat.

4.2. Partnerschappen

WAT WAT is ook een mediapartner en jongerenpartner in de Week tegen Pesten, en zal daarover dan communiceren aan de jongeren. Het voorstel van resolutie vraagt om de openbare omroep en private media te stimuleren om het thema te belichten. Pimento zit in het bestuur van het netwerk Kies Kleur tegen Pesten. Er wordt al een hele tijd samengewerkt aan die campagne, onder andere met Ketnet en de 'STIP IT'-actie. Maar de zoektocht naar een jongerenpartner verloopt veel moeizamer. In het verleden werd wel al samengewerkt met MNM. De samenwerking met Ketnet verloopt goed, maar de kostprijs kan soms hoog oplopen. WAT WAT probeert zijn steentje bij te dragen, maar is een jongereninformatieplatform en geen mediapartner.

Zelf werkt Vincent Engelbos voor Pimento, een jongereninformatie- en participatieorganisatie, die vooral aanwezig is in het jeugdwerk en het onderwijs. Hij wil een paar punten uit de werking toelichten. In 2019 heeft Pimento meer dan duizend jongeren bevraagd over wat zij succesvolle acties vinden tegen pestsituaties. Er is immers veel onderzoek naar de effectiviteit van pestprogramma's en naar pestcijfers, maar minder over wat jongeren er zelf van vinden.

4.3. Grenswijs

Als onderdeel van een transversale aanpak wijst de spreker op de mogelijkheden van grenswijs.be.

Pimento werkt ook met Mediawijs en andere partners samen om educatief materiaal te ontwikkelen, dat gratis ter beschikking wordt gesteld onder de noemer WOW, of Weerbaar op het Web.

Uit het onderzoek van Pimento is gebleken dat jongeren veel verwachten van volwassenen bij het aanpakken van pestsituaties. Ze vonden dat begeleiders even sterk moeten reageren op cyberpesten als op offlinepestgedrag. Ze zien geen baat in eenmalige acties zoals de strafstudies die sommige scholen opleggen. Er moet dus een soort van opvolging zijn van pester en gepeste door leerkrachten. Dat is echter niet evident. De jongeren verwachten ook niet dat elke leerkracht zoiets kan. Wel verwachten ze dat sommige leerkrachten streng en rechtvaardig kunnen reageren.

Sommige scholen voeren veel acties op dat vlak, evidencebased, waar Pimento natuurlijk achter staat. Pimento vindt dat een school dan transparant moet zijn over de aanpak en goed moet samenwerken met de jongeren. Want een aanpak – hoe evidencebased ook – die jongeren als stom ervaren, zal niet werken en moet anders.

Pimento, Sensoa en Icoba hebben dit jaar samen de digitale tool Grenswijs gelanceerd, met ondersteuning door de Vlaamse overheid. Die werd vooral gestuurd vanuit het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin maar ook vanuit andere beleidsdomeinen. Het raamwerk van Sensoa, de beleidstool van Icoba en andere tools van onder andere Pimento zijn erin samengebracht. De website brengt heel veel content over beleidsvraagstukken en grensoverschrijdend gedrag, vergelijkbaar met de website van WAT WAT. Naast vragen en antwoorden bevat de site interactieve tools om een beleid te oefenen op het vlak van grensoverschrijdend gedrag en het inschatten van situaties. Daarbij wordt gewerkt met het 'grenswijssystem', gebaseerd

op het bekende vlaggensysteem. Situaties worden afgetoetst aan een aantal criteria om de ernst of zelfs bijzondere ernst ervan in te schatten. Afhankelijk van die inschatting krijgt men dan een advies voor aanpak: de reactiewijzer.

Ook met Mediawijs en verschillende andere organisaties en pedagogische begeleidingsdiensten is er samenwerking met betrekking tot Grenswijs. 2021 is het lanceringsjaar. Pimento wil Grenswijs samen met de API's en het jeugdwerk uitrollen. Vooralsnog is het heel generiek opgesteld. Er zal nog de nodige afstemming op maat moeten gebeuren. In een andere geplande samenwerking zal worden onderzocht hoe tools als de Cyber-Scan van Mediawijs vertaald kunnen worden naar Grenswijs.

Vincent Engelbos toont een voorbeeld van een onlinecasus. Een meisje wordt geviseerd in een onlinechatgroep. De bezoeker van Grenswijs kan dan die situatie beoordelen en krijgt de vraag hoe hij zou reageren. Daarna krijgt hij dan advies van een expert.

4.4. Platform en preventie

Pimento steunt tevens de oproep tot professionalisering van iedereen die met kinderen en jongeren werkt, en ziet ook daarin een rol voor Grenswijs. Het staat ook achter de acties ter zake uit het JKP. 'Goed in je vel' en mediawijsheid zijn terecht als JKP-prioriteiten gekozen. Zoals Gie Deboutte al heeft aangegeven, heeft Pimento samen met het netwerk een dossier ingediend met het oog op een platform dat werk wil maken van een warme doorverwijzing. Die coördinatie is erg belangrijk. Maar Mediawijs heeft ook de opdracht gekregen om in het najaar in een opleiding te voorzien voor zorgpersoneel rond cyberpesten. De nadruk zal daarbij meer liggen op het reactieniveau.

Pesten en cyberpesten haken op elkaar in. Pimento vindt het dus belangrijk dat men blijft inzetten op pestpreventie en op weerbaarheid, dus niet alleen op technische vaardigheden. De organisatie stelt vast dat jongeren die zo al weinig weerbaar zijn, soms nog risicovoller gedrag gaan vertonen als ze ICT leren gebruiken. Er moet dus ingezet worden op social skills. Erover praten is heel belangrijk. Wat pesten vooral doet, is een jongere het gevoel geven dat hij niemand is en dat niemand om hem geeft. Er betekenisvol over kunnen praten vermindert dat gevoel, maar soms staan drempels dit in de weg. Begeleiders moeten erop attent gemaakt worden om die drempels te verlagen en jongeren de skills te geven om die stappen te zetten.

In het voorstel van resolutie staat dat er een verplichte sessie moet komen rond dit thema vanuit het jeugdwerk. Pimento is echter geen fan van die verplichting. Weerbaarheid en veiligheid van kinderen moeten gewoon permanente aandachtspunten zijn. Ook Gie Deboutte heeft gewezen op het belang van de ontwikkeling van kwaliteit en groepsdynamiek met betrekking tot preventie. Dat is de eerste en grootste prioriteit in de animatorcursussen. Natuurlijk heeft grensoverschrijdend gedrag een plaats in die cursussen, maar Pimento staat niet achter de verplichting om de sessies specifiek aan dat thema te wijden en wil ze liever ruimer opvatten.

Ook op het niveau van de organisatie moet men natuurlijk het nodige doen. Dat gebeurt al in de API-opleiding, via de collegagroep API. Initiatieven als Mediaraven overleggen met een grote groep partners in het jeugdwerk, waaronder de Chiro, rond Media op Kamp en Mediaklap. Grenswijs wordt uitgerold. Er is dus al heel wat in beweging. Pimento is dan ook blij met het voorstel van resolutie en met de geplande uitvoering van het JKP. De spreker roept iedereen op om samen een vuist te maken tegen het fenomeen van pesten.

5. Mediawijs

5.1. Bestaande initiatieven

Andy Demeulenaere, algemeen coördinator van Mediawijs, geeft eerst aan dat cyberpesten en andere onlineriesico's verweven zitten in de hele werking van Mediawijs. Dit geldt voor de Schaal van M voor het lager onderwijs, MediaNest voor ouders en de tools en de website voor leerkrachten. Die laatste behelzen de site tegencyberpesten.be en Cyber-Scan, een werkvorm om het beleid op school te maken.

Aan deze bestaande initiatieven werkt Mediawijs nog ten volle voort, bijvoorbeeld om van Cyber-Scan in de zomer een socialemediabeleidstool op school te maken, die afgestemd is op grenswijs.be. De aanpak van het cyberpesten vindt ook een plaats in de mediacoachopleiding, die momenteel opgeschaald wordt in opdracht van Innovatie en Onderwijs. Mediawijs monitort het beleid ter zake tweejaarlijks in de Apestaartjaren. Het loopt als een rode lijn door zijn werking. Er zijn heel wat partners bij betrokken, zoals Tumult, Pimento en het netwerk Kies Kleur tegen Pesten. Vanuit Onderzoek speelt MIOS van de Universiteit Antwerpen een belangrijke rol, naast het Institute for Media Studies van de KU Leuven met zijn onderzoek naar EU Kids Online. Tot slot vermeldt de spreker de Gezinsbond, Child Focus en Tenz als partners.

Het Departement Onderwijs en Vorming heeft niet alleen de opdracht gegeven om die socialemediabeleidstool voor onderwijs verder uit te werken, maar ook om in 2022 effectief voor zorgpersoneel in het onderwijs, dus de CLB's en de leerlingenbegeleiding enzovoort, opleidingen over reageren op cyberpesten te ontwikkelen.

5.2. Voorstel van resolutie

Dan gaat *Andy Demeulenaere* in op het voorliggende voorstel van resolutie. In grote lijnen komt de inhoud overeen met het memorandum Mediawijs bij de verkiezingen van 2019 over het mediawijsheidsbeleid als geheel. Voor Mediawijs is het belangrijk dat dit probleem in zijn totaliteit bekeken wordt: cyberpesten als onderdeel van het pesten in het algemeen. De aandacht moet niet alleen gericht zijn op kinderen of het onderwijs maar ook op volwassenen en op de welzijnssector. Daarbij moet duidelijk zijn wie wat moet doen, en met welke middelen. Het moet ook duidelijk zijn wat precies bedoeld wordt met pesten. Bij onderzoeken of bevragingen over pesten wordt vaak gevraagd aan mensen wat ze verstaan onder pesten of cyberpesten. Dat is niet altijd gemakkelijk. Is dat ook de intentie om te pesten, is dat herhaaldelijk pesten? Als iemand een scheldwoord gebruikt, is dat dan pesten?

Andy Demeulenaere mist in het voorliggende voorstel van resolutie echter het netwerkaspect. Het netwerk Kies Kleur tegen Pesten heeft geen eigen middelen, al zal daaraan met het JKP misschien deels verholpen worden. Het netwerkaspect verdient verdere ondersteuning uit zowel het antipest- of integriteitsbeleid aan de ene kant, als van mensen die cyberpesten opvolgen aan de andere kant. De spreker herhaalt dat de aanpak niet tot kinderen en onderwijs beperkt mag blijven. Het moet ook structureel zijn. Dikwijls gaan prioriteiten in een JKP maar één enkel JKP mee. Ook projectmiddelen gelden slechts voor een beperkte periode. *Andy Demeulenaere* pleit om nieuwe initiatieven voldoende structureel te verankeren als men er een langetermijneffect mee beoogt.

Om de congruentie met het memorandum aan te tonen, stelt de directeur dat het in prioriteit 2 daarvan gaat over het scharnierbeleid. Mediawijs staat erachter dat dit aspect nu ook vervat is in het voorstel van resolutie. Voorts is ook de vraag daarin naar tools, campagnes en opleidingen voor specifieke doelgroepen beleidsdomeinoverschrijdend opgevat. Ook daar staat Mediawijs zeker achter.

Meer vragen heeft het kenniscentrum bij de vraag om een toegankelijk meldpunt voor cyberpesten op te richten en het aan de hulplijn 1712 te koppelen. De pagina op WAT WAT over hulplijnen is een beetje een kluwen. Voor Andy Demeulenaere zou een nieuw apart meldpunt niet interessant zijn. Met betrekking tot de meldpunten, lijnen en chathulpverlening is er veeleer nood aan vereenvoudiging en duidelijkheid, met bij voorkeur een evaluatie van wat het beste werkt en het grootste bereik heeft. Wat Mediawijs niet gepubliceerd heeft, is de vraag in Apestaartjaren over een aantal jeugdinformatiekanalen. Awel blijkt daar heel goed in te scoren. WAT WAT, dat toen nog maar net opgericht was, scoorde desalniettemin al goed. De hulplijn 1712 scoorde echter amper bij kinderen en jongeren.

Andy Demeulenaere bevestigt de grote nood in Welzijn. Uit verschillende studies blijkt, zeker na de coronalockdown, de nood aan investeringen in digitale inclusie voor kwetsbare doelgroepen. Maar eerst zal op die manier de ruimte waarin iemand kwetsbaar staat, nog groter worden, met dus een verhoogd risico op cyberpesten. Daaraan moeten de welzijnssector en de justitiesector bijscholing wijden. Child Focus geeft al opleidingen aan politiediensten over dergelijke thema's, gefinancierd door het federale niveau.

Het cyberpesten op de werkvloer komt aan bod op drie plaatsen in het voorstel van resolutie. Zoals gezegd stopt cyberpesten inderdaad niet op achttienjarige leeftijd. Op de werkvloer is nog heel wat mogelijk. Aan de passus over regulering en de telecombedrijven kan Mediawijs zijn volle steun betuigen.

De eerste prioriteit in het memorandum was: veranker het Vlaamse digitale en mediawijsheidsbeleid decretaal. Al sinds 2008 vindt het Vlaams Parlement dit een belangrijk thema, maar dertien jaar later komen er nog altijd nieuwe vragen bij. Mediawijsheid bevorderen kan dus niet meer weggezet worden als een steekvlamthema of een steekvlambeleid. Er is bijgevolg wel verankering nodig.

Omdat de plannen over de verankering niet zo duidelijk zijn, staat Mediawijs vrij sceptisch tegenover de oprichting van een kenniscentrum cyberpesten. Mocht zo iets er komen, dan vergt het een structurele inzet. Ten tweede vindt Mediawijs het belangrijk dat zo'n centrum een netwerkfunctie vervult. Moet het dan een kenniscentrum heten? Mediawijs zelf is een kenniscentrum, maar desalniettemin vindt de spreker het onderscheid tussen een kenniscentrum, een steunpunt, een bovenbouworganisatie, een expertisecentrum en een onderzoeksgroep niet evident. Die termen worden vaak door elkaar gebruikt.

Andy Demeulenaere pleit daarom vooral om het netwerk, met die aanjaagfunctie, verder te faciliteren en financieren, en niet alleen voor cyberpesten maar voor pesten als geheel. Zelfs in het integriteitsbeleid komt pesten slechts op de derde rang. Gelukkig is het nu in Grenswijs een van de drie thema's.

Andy Demeulenaere vraagt dus vooral in te zetten op bestaande initiatieven. Kies Kleur tegen Pesten kan daarin een belangrijke rol spelen, op voorwaarde van een uitbreiding van dat netwerk naar welzijn en naar volwassenen. Een ander spoor is de aankondiging van minister Wouter Beke met betrekking tot de geestelijke gezondheidsbevordering van de jeugd, zij het dan dat ook die weer enkel de jeugd betreft. Geestelijke gezondheidsbevordering heeft geen garandeerde aandacht voor pesten. De spreker heeft nergens een besluit gevonden waarin de toekenning daarvan bekendgemaakt wordt. Hopelijk komt dat er binnenkort. In maart 2021 werd meegedeeld dat de onderhandelingen aan de gang waren.

5.3. Conclusies

Mediawijs staat dus achter een centrum of een andere instantie met een aanjaagfunctie, als die maar structureel is en op het netwerk gericht. Ten tweede ziet

Mediawijs een grote nood aan onderzoek. Andy Demeulenaere had begrepen dat het niet de bedoeling was om dat te laten uitvoeren door dat kenniscentrum. Hij denkt aan copingstrategieën, aan het evalueren van de impact van initiatieven. Zowel Mediawijs als het Rekenhof hebben al op het belang van impactmeting gewezen. De spreker wil laten nagaan hoe het nu precies zit bij volwassenen. Een ander interessant thema, waarop verder gewerkt moet worden, is de overlapping met identiteitsgebonden pesten. Heel vaak wordt nu gezegd dat haatspraak iets is waarbij men wordt uitgescholden wegens een of ander groepskenmerk, terwijl pesten iets persoonlijks zou zijn. Toch ziet de spreker, zeker als het gaat over genderissues, veel overlapping. Hij denkt dat dit thema verder uitgespit moet worden.

II. Bespreking

1. Vragen en opmerkingen van de commissie

1.1. Katia Segers

Katia Segers is blij met de insteken en doorwrochte presentaties. Zes jaar geleden heeft ze voor het eerst een voorstel van resolutie ingediend over cyberpesten (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 732/1). Het voorliggende voorstel van resolutie is al het derde. De indiener is blij dat er nu eindelijk hoorzittingen over georganiseerd worden.

Alle sprekers gaven de duidelijke boodschap dat pesten en zijn uitloper cyberpesten iedereen moeten aanbelangen, over de grenzen van meerderheid en oppositie heen. De cijfers laten misschien een kleine daling zien, maar blijven hallucinant. Bijna wekelijks brengen de media hartverscheurende verhalen over jonge mensen maar ook volwassenen die ten prooi zijn gevallen aan pesten en hun leven erdoor verwoest zien.

Elfi Baillien en Andy Demeulenaere hebben aangegeven hoe de beleidsaandacht met betrekking tot pesten en cyberpesten veelal naar kinderen en jongeren gaat, terwijl ook onder volwassenen erg veel pestgedrag opduikt, op het werk en in andere contexten zoals recreatie. De eerstgenoemde wees op een achterstand in het onderzoek met betrekking tot pesten bij volwassenen. Waarop moet in de volgende onderzoeken idealiter ingezet worden? Wat zijn de pijnpunten die nog in kaart gebracht moeten worden?

Voorts heeft Elfi Baillien duidelijk aangegeven dat er een kenniscentrum nodig zal zijn om alle kennis over pesten en cyberpesten bij jongeren en volwassenen in kaart te brengen en te bundelen. Ze heeft laten weten dat 20 procent van de werknemers gepest wordt op de werkplek: 18 procent werkgerelateerd en 3 procent systematisch. Dat vindt Katia Segers ontstellende cijfers.

De cijfers van Gie Deboutte tot 2018 vertonen een daling. Maar in 2018 is er nog altijd 16,5 procent slachtofferschap, waarvan 6,6 procent intens. Er zijn 10,7 procent pesters, waarvan 3,2 procent intens pesten. Ook dat blijven zorgbarende cijfers. Zijn er nog recentere cijfers?

Gie Deboutte heeft ook op de doorbraak met het kennisnetwerk gewezen. Wat is eigenlijk het verschil met het kenniscentrum in het voorstel van resolutie? "What's in a name?", oppert Katia Segers. Of het nu kennisnetwerk of kenniscentrum moet heten, maakt haar niet uit. Uit alle presentaties blijkt wel een nood aan kenniscentralisering en kennisdeling. Zoiets mag niet beperkt blijven tot de goodwill van experts om hun kennis te delen, maar vergt extra middelen. Hoe kijkt Gie Deboutte ertegenaan?

Dezelfde spreker wees terecht op de situatie van leerkrachten, die in het beste geval een halve dag opleiding hebben gehad over omgang met pesten. Hoe kan dat versterkt worden? Met welke extra handvatten kan de expertise van de leerkrachten worden bevorderd om pestgedrag te detecteren en ermee om te gaan? In die context vond Katia Segers de analyse van Vincent Engelbos verhelderend, namelijk dat een strafstudie dergelijk pestgedrag alleen maar versterkt. Verspreidt Pimento zijn presentatie en inzichten in het onderwijs?

Verschillende sprekers wezen op de nood aan een centraal aanspreekpunt, zij het dat het geen apart aanspreekpunt mag zijn. Daarmee gaat Katia Segers akkoord. In haar voorstel van resolutie pleit ze daarom voor een initiatief in de aard van 1712, dat echter nog onvoldoende bekend is en vooralsnog onderbemand. Intussen heeft 1712 wel een chatfunctie, maar zolang het alleen tijdens de schooluren bereikbaar is, heeft niemand er eigenlijk iets aan. Hoe moet het centrale aanspreekpunt georganiseerd worden? Is 1712 het beste middel?

Katia Segers was blij met de uitspraken over de voorkeur voor een transversale aanpak, precies de spil van haar voorstel van resolutie. Werk of Economie heeft ze echter niet horen vermelden in verband met het pestgedrag bij volwassenen. Zien de sprekers een verantwoordelijkheid van het Vlaamse beleidsdomein Economie en het federale beleidsdomein Werk?

Caroline Vrijens uitte haar blijheid om het voorstel resolutie en kan zich helemaal vinden in alle aanbevelingen. Zou ze zelf nog over het hoofd geziene zaken willen toevoegen, of eventueel iets weglaten?

Andy Demeulenaere vindt een netwerk positief, maar het mag niet louter op voluntarisme gebaseerd zijn. Het moet gecentraliseerd worden. Hij sprak zich uit tegen een nieuw apart meldpunt. Dat was ook niet de intentie van Katia Segers. Voorts pleitte de Mediawijscoördinator opnieuw voor een decretaal verankeren van zijn organisatie. Daarvoor krijgt hij de volle steun van Katia Segers. Mediawijsheid bekleedt een heel centrale rol in het Vlaamse beleid, bijvoorbeeld in de strijd tegen fake news en tegen pesten, en in de versterking van de democratie. Net als voor de kunsten al het geval is, is een decretaal kader wenselijk. Anderzijds staat Andy Demeulenaere sceptisch tegenover een nieuw kenniscentrum, maar opnieuw antwoordt Katia Segers met "what's in a name"? Ze begrijpt wel de bezorgdheid van de directeur over een nieuw kenniscentrum over pesten naast dat voor mediawijsheid. Hoe zouden die zich dan moeten verhouden? Katia Segers verwacht echter dat de expertise over pesten en cyberpesten zo specifiek is dat deze misschien wel een apart centrum nodig maakt, ook omdat het over zowel jongeren als volwassenen gaat.

Ten slotte vraagt het commissielid aan Vincent Engelbos de bezoekersaantallen van watwat.be. Hoe verspreidt de organisatie haar info? Hoe maakt ze zichzelf bekend? Ook van hem noteert Katia Segers dat hij achter een centraal aanspreekpunt staat.

1.2. Manuela Van Werde

Manuela Van Werde beaamt dat pesten en cyberpesten gerelateerd zijn aan erg verschillende beleidsdomeinen als Welzijn, Onderwijs, Jeugd, Media, Werk. De focus van de hoorzitting lag op jongeren en jongvolwassenen. Ze zijn inderdaad kwetsbare mediagebruikers, maar hetzelfde geldt voor volwassenen. Als een ouder op het werk gepest wordt, is ook het kind daar trouwens onrechtstreeks een slachtoffer van.

Wat in het JKP biedt nu al een antwoord op de problematiek van het voorstel van resolutie? Welke verbeterpunten zien de sprekers op dat vlak nog?

1.3. Tinne Rombouts

Tinne Rombouts dankt de sprekers. De impact van pesten is inderdaad gigantisch. Voor een ommezwaai is een inzet op vele fronten nodig. Dat is ook de bedoeling van de huidige aanpak, die een groot aantal actoren inschakelt. De vraag is welke opschaling en versterking effectief zullen werken op het terrein. Helaas blijven er nog steeds erg veel slachtoffers van pesten, en voelen dus nog steeds veel mensen de nood om te pesten.

Cyberpesten vergt een andere invalshoek. De sprekers hebben gewezen op de extra uitdagingen, die deels nieuw zijn. Ondanks de verschillende invalshoeken blijft het echter gaan om een bepaald pestgedrag en een bepaalde mentaliteit. Is het verstandig om het cyberpesten apart te nemen in de beleidsaandacht? Nieuwe uitdagingen hebben soms voor gevolg dat men ze apart wil aanpakken. Welke meerwaarde of welk nadeel heeft het om cyberpesten los te koppelen van een integraal gecoördineerd beleidsplan voor pesten in zijn geheel?

Cyberpesten veronderstelt het gebruik van een mediatoepassing. De overheid wil iedereen mediawijzer maken. Uit de debatten naar aanleiding van de start van het Kenniscentrum Mediawijsheid kwam naar voren dat iedereen mee moet kunnen in de snelle media-evolutie. Cyberpesten is daaraan gerelateerd. Vandaar een gelijkwaardige vraag als zonet: welke meerwaarde of welk nadeel heeft het om cyberpesten los te koppelen van een integraal en gecoördineerd mediawijzheidsbeleid?

Er is gesproken over centrale aanspreekpunten rond preventie. Voor het Kenniscentrum Mediawijsheid zou cyberpesten een hele uitdaging vormen. Hoe staat Gie Deboutte daartegenover?

Katia Segers wees op het principe: 'what's in a name'? Toch leek dat in de voorgaande besprekingen nog een issue. Iedereen is het erover eens dat alle informatie zoveel mogelijk moet worden gebundeld en gecoördineerd, opdat de verschillende actoren er lessen uit kunnen trekken. Iedereen wordt geacht zijn rol op te nemen in de bestrijding van het cyberpesten. Er werd verwezen naar de koppeling met het JKP en naar de ontwikkeling van een platform waarbij alle actoren betrokken zijn. Vinden de sprekers dat de juiste richting? Kan het platform de gewenste invulling opleveren? Of hebben ze iets totaal anders voor ogen? Kan een platform een antwoord bieden op dat kennisnetwerk om inderdaad gebundeld en gecoördineerd verder aan de slag te gaan?

1.4. Steven Coenegrachts

Steven Coenegrachts dankt de sprekers voor de interessante inzichten. Het commissielid sluit zich aan bij de vraag van Tinne Rombouts over de zin en onzin van een nieuw en apart kenniscentrum. Zou het ter wille van de efficiëntie niet beter zijn om een bestaand kenniscentrum te versterken, zodat er meer en betere aandacht kan zijn voor dit nieuwe fenomeen? Twee aparte kenniscentra zouden hoe dan ook een vorm van samenwerking moeten ontwikkelen en kennis moeten uitwisselen.

Het cyberpesten van volwassenen was tot hiertoe misschien wat aan de aandacht ontsnapt, maar vandaag kwam dit probleem wel goed aan bod. Heel interessant is de analyse van de kenniskloof als deel van de oorzaak, dus een tekort van kennis over media en technieken. Bewustwording daarvan van de werkgever en opleiding op de werkvloer zouden kunnen helpen. Kinderen worden traditioneel wat gemakkelijker bereikt, gezien hun onderwijssituatie. Ook de leerkrachten zullen alvast versterkt moeten worden.

Steven Coenegrachts vraagt of ouders in hun opvoedende rol zelf kunnen opgevoed worden om mee te zijn in de leefwereld van hun kinderen, en bepaalde zaken te vermijden. Bestaat er een mirakeloplossing?

De rol van de platformen zelf blijft een heikel punt. In hoeverre moeten die de content filteren, actief opsporen en op vraag van de gebruiker verwijderen? Steven Coenegrachts maakt de analogie met de pers. De politiek beslist niet wat de krant schrijft, maar journalisten hebben wel een deontologische code. Ze kunnen berispt worden en er is recht op antwoord. Dat alles ontbreekt op de sociale media. Zoiets kan niet gereguleerd worden. Is het nodig dat platformen extra stappen ondernemen? Welke zouden er mogelijk zijn?

1.5. Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman onthoudt van iedereen de oproep tot een transversaal beleid. Dat lijkt haar de verdienste van het voorstel van resolutie. De commissievoorzitter vraagt zich af welk bevoegdheidsdomein het beste zou coördineren. Het voorliggende voorstel van resolutie wordt besproken in commissie Cultuur, maar veel ervan heeft betrekking op onderwijs, welzijn en werk.

Cyberpesten lijkt geen geïsoleerd fenomeen te zijn, maar ligt in het verlengde van conventioneel pestgedrag. Wellicht moet het pesten integraal worden aangepakt, maar cyberpesten heeft ook wel een aantal specifieke eigenschappen. Er blijkt een grote nood te zijn aan vorming en bijscholing, zeker ook in het onderwijs. Komt dat op dit moment voldoende aan bod in het beleid, in de plannen? Moeten daar meer mankracht en middelen voor worden uitgetrokken? Waar gaat dat goed en wat kan er beter?

Er is ook nood aan een smartphonebeleid. Elisabeth Meuleman heeft het gevoel dat de scholen daarin nog niet ver staan en vraagt de mening van de sprekers.

Er zijn uiteenlopende vormen van pesten, en de aanleiding kan gaan van een uit de hand gelopen grap tot ernstige onderliggende problemen bij de ouders, zoals misbruik of machtsmisbruik in de thuissituatie. Sommige sprekers vroegen ook aandacht voor de ouders. Is die focus voldoende aanwezig? Voor preventie is dit essentieel. Frustraties liggen vaak aan de basis, en zijn in veel gevallen geworteld in armoede.

2. Antwoordenronde

2.1. Elfi Baillien

Elfi Baillien wijst erop dat het onderzoeksdomein met betrekking tot pesten bij werknemers nog jong is. Er moeten nog heel veel problemen worden opgelost. Het onderzoeksdomein is zo laat ontstaan omdat men er intuïtief van uitging dat werknemers zoiets niet zouden doen uit angst voor jobverlies of een andere sanctie. Toch wordt op de werkvloer gepest. Soms evolueren de feiten van moeilijk bewijsbare offlinepesterijen naar aantoonbare onlinepesterijen. Waarom werknemers dergelijke risico's nemen, moet worden onderzocht. Offline- en onlinepesten zijn met elkaar verweven. Als de overgang van offline naar online kan worden gestopt, is toch al een deel van het brede pestspectrum van de baan.

Voorts vraagt de spreker aandacht voor het interventietype. Het jongerenonderzoek staat op dat vlak veel verder en kan inspiratie opleveren. Rolmodellen zoals die van Ketnet en campagnes zullen op de werkvloer minder effect sorteren. Misschien zouden de Rode Duivels wel antipestboodschappen kunnen verkondigen? Hoe dan ook verwacht Elfi Baillien van een dergelijk initiatief niet zoveel effect op de

werkvloer als bij jongeren, die meer naar rolmodellen opkijken. Er moet dus een beter zicht komen op de mogelijke interventies die zich specifiek tot werknemers richten.

Digitale disconnectie zou voor werknemers een alternatieve piste kunnen opleveren. Een mens hoeft toch niet per se de hele dag achter de computer te zitten?

Net als bij jongeren heeft de coronacrisis ook bij werknemers de cijfers van het cyberpesten doen dalen, in tegenstelling tot wat sommige persberichten melden. Wanneer we elkaar minder zien, pesten we elkaar blijkbaar minder.

De vraag over de beleidsvelden is heel moeilijk te beantwoorden vanuit de werkcontext. Er bestaat een hele waaier aan activiteiten, met een groot aantal sleutelfiguren. Nogal wat beleid ondersteunt het welzijn in organisaties. Het zou een vreemde uitspraak zijn om te beweren dat cyberpesten voor werknemers zo verschillend is dat het daar totaal niet onder past. De preventieadviseur, de psychosociale bijstand en de vertrouwenspersoon bevinden zich al op een soortgelijk domein en kunnen eraan worden gekoppeld. Anderzijds is de realiteit door de ICT ook niet zonder meer te omvatten in het spectrum van psychosociale risico's. De overkoepelende context lijkt welzijn, maar hier gaat het dan voor een deel wel over digitaal welzijn: de omgang met sociale media en ICT. Kortom, cyberpesten houdt verband met pesten maar heeft ook een niet te negeren eigenheid.

Elfi Baillien vraagt te overwegen om digitale geletterdheid vanaf de lagere school te introduceren. Zo leert men het verschil kennen tussen digitaal en face-to-face communiceren. Dit kan dan doorsijpelen naar de verschillende generaties. ICT zit nu eenmaal in onze wereld. Die competentie moet van jongs af aan geleerd worden.

Bij pesten op het werk hebben daders en slachtoffers met dezelfde werkcontext te maken en worden ze blootgesteld aan dezelfde stressoren, maar hun emotieregulatie maakt hun reacties verschillend. Pesters zijn mensen die gemakkelijk boos worden en moeilijk hun woede onder controle krijgen. Slachtoffers zijn veelal mensen die zich niet verdedigen, zich terugtrekken en niet reageren. Misschien kan ICT worden gebruikt als een tool om positieve emoties te versterken in plaats van negatieve, suggereert Elfi Baillien.

2.2. Vlaams Netwerk Kies Kleur Tegen Pesten

Gie Deboutte wijst op het onderscheid in twee grote categorieën van daderprofielen bij kinderen en jongeren. Enerzijds is er het strategische pesten: het zwaardere, machtsbeluste pesten waarbij de dader systematisch op zoek gaat naar dominantie en in dat machtsspel de omgeving mee inzet tegen het slachtoffer. Het is een dergelijke pester niet om het slachtoffer te doen, maar om zijn positionering binnen de groep. Hij wil zijn status versterken, populairder zijn en meer invloed hebben. Ten tweede zullen bepaalde kinderen en jongeren, maar ook volwassenen, op verschillende manieren emotiegestuurd reageren. De ondersteunende zorgaanpak, met preventie om het niet zover te laten komen, vraagt diversiteit. Inzicht is absoluut noodzakelijk om goed remediërend te kunnen werken. Bij gebrek aan kennis werkt men met belonen en straffen, met disciplineren dus. Maar dat werkt niet voor iedereen. Soms werkt het zelfs averechts. Een sanctie kan de status van de pester bij zijn vrienden nog vergroten.

Gie Deboutte gaat dan in op de vraag over de naamgeving: kennisnetwerk of kenniscentrum. Hij wordt daarover vaak op de vingers getikt door andere actoren in het onderwijsveld. De onderwijskoepels zetten onmiddellijk de hakken in het zand bij 'kenniscentrum'. Vandaar enige woordspielerei vanwege de Vlor met de actoren en de vakbonden.

Zo is het een 'kennisplatform' of 'kennisnetwerk' geworden, een samenwerkingsverband waar onderzoekers van verschillende instellingen en onderzoeksorganisaties formeel bij elkaar komen met een opdracht en een mandaat. Ze kunnen zich toeleggen op vragen uit het veld en uit de politiek, maar ook op vragen die ze zelf aanbrengen. Ze kunnen de antwoorden aanreiken die relevant zijn voor mensen in het veld of in de politiek. Politici kunnen dan maatregelen nemen op basis van onderbouwde kennis.

Gie Deboutte vindt het inderdaad niet belangrijk welke naam hierop wordt geplakt, maar de aanpak moet geformaliseerd zijn om te kunnen mikken op relevantie, duurzaamheid en impact. Daarom moet de wetenschappelijke denktank dicht bij het JKP staan. Dat gebeurt nu ook bij adviesraden, en bij bijvoorbeeld Mediawijs. Het komt erop aan bestaande onderzoeken bij elkaar te brengen. Van Mediawijs, Sensoa, çavaria enzovoort. Dat moet worden ingebracht, en dan vertaald naar instrumenten. Dan kunnen mensen die in lerarenopleidingen zitten, of opvoeders, dat meenemen.

De vraag hoe we leerkrachten kunnen versterken is eenvoudig, maar de antwoorden zijn complex. Investeren in betere vorming van leerkrachten heeft weinig effect als er niets gebeurt om de zaken op schoolniveau structureel in kaart te brengen. De verschillende lijnen moeten elkaar volgen.

Recent volgde Gie Deboutte een onlineconferentie met experts van over de hele wereld. Daar werd het begrip 'whole education approach' geïntroduceerd, maar de spreker pleit om het ook te durven loslaten. Nu moeten scholen alles rechtzetten wat in de samenleving ontbreekt. Maar opvoeden is een zaak van ouders, de bedrijfs-wereld, de zorg- en hulpverleningswereld en de scholen samen. Bedrijven kunnen zeker iets doen. In de Angelsaksische wereld is dat veel evidenter dan bij ons. Bedrijven moeten niet alleen rekruteren in de scholen, maar kunnen dit probleem mee op de kaart helpen zetten. Dat is de behoedercultuur, die door meer dan één actor wordt verzorgd, en die het beleid structureel zou moeten versterken. Gie Deboutte hoopt ten volle dat dit een expliciet verwachtingskader wordt. Dan moet elke school een antipestbeleid hebben, met kwaliteitsmetingen en input vanwege kinderen, jongeren, ouders en leerkrachten over de effectiviteit ervan en de mate waarin het wordt toegepast.

Zo wordt het kinderrechtenperspectief echt waargemaakt, en niet vrijblijvend of onder de eeuwige paraplu dat het onderwijs vrij is. Kinderrechten horen boven de vrijheid van onderwijs te staan. De mensen in het onderwijsveld moeten toekijken op de kwaliteit van wat bij hen gebeurt. Het is essentieel dat opleidingen dit aspect meepikken. Dan komt er een belangrijke structurele verandering. Het moet worden opgenomen in de lerarenopleiding, die grotendeels het curriculum bepaalt. Het moet in de competentie van een leerkracht zitten. Ook de inspectie moet het psychische welbevinden van kinderen op school nagaan. Op dit moment moeten inspecteurs daar nog erg omzichtig mee omgaan en worden ze er snel voor op de vingers getikt.

De leerkracht versterken is noodzakelijk maar vergt dan ook middelen. Vandaag is niet hetzelfde mogelijk als tien of vijftien jaar geleden, gezien de andere instroom. Daarom moet zwaar worden ingezet op de permanente vorming. Leerkrachten moeten als vanzelfsprekend inspelen op de geformuleerde verwachtingen.

Gie Deboutte wil binnen dat platform in een centraal aanspreekpunt voorzien, maar niet naast de bestaande actoren. Awel werkt zeer goed en mag dus zeker niet aan de kant worden geschoven. Met actoren als 1712 moet de nodige stroomlijning worden onderzocht. Er moet één toegangspoort zijn. Degene die dan de opvolging waarneemt, kan ook uit een andere organisatie komen. Gie Deboutte wil de hulpvrager en de hulpaanbieder dichter bij elkaar brengen, zonder dat dit voor de

gebruiker zichtbaar hoeft te zijn. Als daar een nationale campagne voor nodig is, dan moet die worden georganiseerd. Op dit moment zijn de aanspreekpunten niet voldoende bekend.

Misschien biedt de hr-vorming in bedrijven potentieel voor meer nadruk op dit kwaliteitsaspect. Het hoort daar niet alleen over productiviteit te gaan maar ook over welzijnsaspecten. Dat aspect moet ook worden behandeld in de functioneringsgesprekken.

Werk en Economie heeft Gie Deboutte niet genoemd in de transversale benadering omdat zijn invalshoek het netwerk en het JKP is. De spreker heeft er wel over nagedacht. Er is een welzijnswetgeving met een duidelijk juridisch kader, maar niet voor kinderen en jongeren. Het is niet evident om die twee te integreren, maar Gie Deboutte verklaart zich wel vragende partij. Dat zou hij dan liever onder de noemer welzijn zien gebeuren. Het JKP hoort meer bij jeugdbeleid. Er zijn ook raakpunten met het federale niveau, waaronder Binnenlandse Zaken. De politie moet registreren en opvangen. Preventiediensten die op dit aspect werken, gebruiken er federale middelen voor. Op de vraag naar de optimale architectuur heeft Gie Deboutte echter niet meteen een antwoord.

Kan er nog iets verbeterd worden aan het JKP? De kennis van de wetenschappers moet worden meegenomen als onderbouw voor het aanbod. Het waardevolle van het JKP is dat het bestaande wordt geïntegreerd en vereenvoudigd voor de gebruiker. De vraag om ambulante hulp voor kritieke situaties werd toegevoegd aan het JKP.

Er was ook de vraag naar een duurzame en structurele werking. De aanpak zal hoe dan ook projectmatig vorm moeten krijgen. Het risico is echter dat er zwaar wordt ingezet op iets wat drie jaar later wordt stopgezet in die vorm, bijvoorbeeld door een coalitiewissel, terwijl de nood toch hoog is.

Gie Deboutte is gewonnen voor een integrale aanpak van het pesten, maar cyberpesten heeft zoals gezegd zijn specifieke kenmerken. Hij pleit om Europees te denken. Europa moet vanuit een sterke onderhandelingsbasis bij de grote actoren op wereldniveau zaken afdwingen die eigenlijk nogal vanzelfsprekend zijn, aangezien er nu één en ander gebeurt dat het cyberpesten voedt. Voor jongeren vormen pesten en cyberpesten geen aparte werelden, vandaar de nood aan een integrale aanpak van beide. Het is noodzakelijk dat er mediawijsheid wordt opgebouwd vanaf de kleuterschool. Die zit nu toch al gedeeltelijk in de eindtermen.

Er wordt samengewerkt met actoren die de ouders vertegenwoordigen. De ouderkoepels en de Gezinsbond zitten mee in het netwerk. Gie Deboutte pleit om op Vlaams niveau campagnes te overwegen om het brede publiek, onder meer de ouders, te bereiken. Goede platformen, zoals MediaNest en Veilig online bestaan al maar moeten nog meer bekendheid krijgen.

2.3. Kinderrechtencommissaris

Caroline Vrijens antwoordt eerst op de vraag wat nog beter kan in het voorstel voor resolutie. Bepaalde zaken heeft ze er wat minder expliciet in zien staan, zoals het smartphonebeleid. Nochtans leven daar in de scholen veel vragen over. Sinds dit schooljaar is het in Frankrijk expliciet verboden op school overdag een smartphone te gebruiken. Ook andere landen of regio's denken daarover na. Men moet zich afvragen hoe kinderen kunnen leren over het gebruik van de gsm. Maar cyberpesten gebeurt natuurlijk ook regelmatig van thuis uit. De zaak wordt niet opgelost met alleen een smartphoneverbod op school. In het JKP staat ook dat gezond omgaan met sociale media en de gsm deel zou moeten uitmaken van het beleid op school. Misschien moet dergelijk bewustzijn nog groeien.

De rechtspositie op school wordt bepaald door het Jeugddecreet. Vaak hebben vooral zeer kwetsbare jongeren uit een kwetsbare thuiscontext extra bescherming nodig. Het Kinderrechtencommissariaat wil een dergelijke rechtspositieregeling binnen het onderwijs wettelijk geregeld hebben, met de kinderrechten als uitgangspunt. De kinderen moeten vanuit een oogpunt van empowerment goed worden geïnformeerd over waar ze recht op hebben en waar ze terecht kunnen als er dingen fout lopen.

De onderwijsinspectie licht de school door op heel wat domeinen. Caroline Vrijens heeft vernomen dat de inspectie dat niet specifiek doet met betrekking tot het pestbeleid of het cyberpesten. Het moet mogelijk zijn om daar een versnelling hoger te schakelen. De scholen moeten worden aangemoedigd om erover na te denken. De onderwijsinspectie moet mee aan die kar trekken.

Daarnaast is er de opleiding van leraren en van animatoren in de vrije tijd, en van trainers in allerlei verenigingen binnen het jeugdwerk en het onderwijs. De klemtoon moet liggen op preventie, maar ook inzicht in en omgang met bepaalde groepsdynamieken zijn van belang. Dergelijke zaken kunnen eventueel nog aan een voorstel van resolutie worden toegevoegd.

In het JKP is vooral prioriteit 5 over de mediawijsheid belangrijk, met twee operationele doelstellingen. OD 5.2.1 gaat over het bekampen van onlinemechanismen die de fysieke, seksuele en psychische integriteit van kinderen en jongeren aantasten, zoals ook het voorstel van resolutie beoogt. Het JKP verwijst in dat verband naar de 'whole school approach', maar ook naar doorgedreven onderzoek. OD 5.5.2 behelst methodieken om gezond om te gaan met sociale media. Het JKP heeft dus zeker links naar pesten en cyberpesten en naar mediawijsheid. Het plan overschrijdt de beleidsdomeingrenzen en is dus de bevoegdheid van verschillende ministers. Het is nu uitkijken hoe het concreet zal worden uitgewerkt.

Er klinkt al jaren een pleidooi voor een kenniscentrum over pesten. Dat moet een solide netwerk zijn met een duurzaam karakter, waar op lange termijn kan worden gedacht en waar de kennis uit verschillende landen kan worden gebundeld om de actoren op het terrein te voeden. Caroline Vrijens las in het voorstel van resolutie de intentie om dat platform, kenniscentrum of steunpunt ook hulp te laten aanbieden. Zij denkt dat dat een mooie aanvulling kan zijn voor kinderen, jongeren en professionals die advies nodig hebben. Zoiets hoeft niet beperkt te blijven tot de omgang met digitale media, maar kan ook gaan over pesten in de klas, op school en in de vrijetijdsverenigingen. Daar wordt het zaadje voor het cyberpesten vaak geplant. Waar kinderen en jongeren elkaar ontmoeten moet dergelijke actie worden opgevoerd.

Het voordeel van het platform of kenniscentrum rond pesten zou kunnen zijn dat het de links tussen het fysieke pesten en het cyberpesten kan leggen. Uiteraard zal een samenwerking met Mediawijs nuttig en nodig zijn.

Volgens Caroline Vrijens is er inderdaad een integraal pestbeleid nodig. Van de scholen en vrijetijdsactoren krijgt de kinderrechtencommissaris regelmatig melding van pesten. Ook ICES werkt daarrond. Dan moet beslist worden wie dit coördineert. Het zal sowieso samenwerking moeten worden. Misschien kan deze commissie daar de leiding in nemen.

Wat kan er nu beter op beleidsmatig vlak? De oprichting van een kenniscentrum of een platform. Eén organisatie die duidelijk alles bundelt, die weet wat evidence-based is en die voor de actoren op het terrein echt een aanspreekpunt is.

Zoals gezegd ligt de focus doorgaans op de slachtoffers, maar zijn er ook problemen bij de daders. Caroline Vrijens veronderstelt dat die vaak geen weet hebben van de gevolgen. Er moet vooral worden ingezet op preventie. De jongeren zelf vroegen erom.

Stel dat een school wordt geconfronteerd met een kind of jongere met zwaar pest- of cyberpestgedrag, in een moeilijke thuissituatie of met een gedragsproblematiek. Dan is het CLB de partner bij uitstek om daarmee aan de slag te gaan. Dit moet tijdig opgemerkt worden. Zeker als het over cyberpesten gaat, heerst bij de scholen nog wat schroom om het aan te pakken, vanuit het idee dat het buiten de schoolmuren gebeurt. Maar dat idee valt niet meer vol te houden.

2.4. Mediawijs

Andy Demeulenaere bevestigt dat pesten en cyberpesten samen moeten worden aangepakt. De cijfers voor zowel kinderen als werknemers tijdens de lockdown bewijzen dat niet meer fysiek samenkomen automatisch de hoeveelheid pesten doet afnemen, ook online. Die twee kunnen niet van elkaar worden losgekoppeld. Mocht het puur gaan over cyberpesten, zou *Andy Demeulenaere* zeker niet voor nieuwe initiatieven pleiten. Maar Vlaanderen heeft in het algemeen een stevige speler nodig die het pesten opvolgt en zowel binnen Onderwijs als in andere sectoren een en ander in beweging brengt.

Om welk soort organisatie het moet gaan, is in het voorstel van resolutie niet duidelijk. Wel duidelijk is hoe deze moet samenwerken met Mediawijs. Dat zou geen probleem mogen zijn. In het academische onderzoeksveld zou er zeker structureel onderzoek naar pesten moeten gebeuren. De financiering van dergelijk onderzoek laat dat nu moeilijk toe. Het zou structureel moeten gebeuren en niet, zoals nu, afhangen van individuele doctoraatsonderzoeken.

Andy Demeulenaere vraagt zich vervolgens af of zoiets dan een deel van het centrum moet vormen of niet. Naast onderzoek en een platform moet er ook begeleiding zijn op het veld. Er gebeuren interessante zaken, maar de capaciteit blijft te beperkt. Binnen de jeugdhulp zijn er te weinig links naar de contextuele en herstelgerichte hulpverlening. Rond pesten valt het nog mee, maar er is een gebrek aan mediawijsheid binnen de hulpverleningssector. Mensen die met mensen willen werken, willen vaak zo weinig mogelijk met technologie werken. In de jeugdhulpverlening geldt dit extreem. Door een gebrek aan technologische kennis schiet de hulp aan de cliënt tekort.

Wat het JKP betreft, herinnert *Andy Demeulenaere* eraan dat het geen betrekking heeft op volwassenen, maar dat het tijdelijk is, en vaak het structurele aspect ontbeert.

MediaNest en Veilig online zetten in op de ouders. Er worden ook trajecten gelopen om anderstalige ouders en ouders in armoede te bereiken. Trajecten met Kind en Gezin en het Agentschap Opgroeien dienen om ouders naar de informatie toe te leiden. De capaciteit zal een bepalende factor zijn. Een deel zit vervat in de hulpverlening en de jeugdhulp, en een deel in Onderwijs. Toen de jeugdhulp tijdens de lockdown online ging, hebben jeugdhulporganisaties erg veel tijd moeten besteden om de ouders uit te leggen hoe dit in zijn werk zou gaan. Dat is nochtans niet hun taak. Ze spelen in veel andere opvoedingssituaties een rol. Idem voor de rol van leerkrachten in scholen, of van zorgleerkrachten en CLB's, die de ouders meenemen in dit verhaal.

In het beste geval zou het pestbeleid een onderdeel zijn van het integriteitsbeleid, dat nu al enige jaren de beleidsgrenzen overschrijdt, met coördinatie door Welzijn. Maar op sommige vlakken is dit beleid niet duidelijk en transparant genoeg. De aanspreekpunten binnen het jeugdwerk en een aantal andere sectoren zijn wel een interessant voorbeeld. Grenswijs is er gekomen als vervanger van Grenslijn. Maar andere zaken lijken soms wat ondergesneeuwd, zodat soms niet duidelijk is wie instaat voor wat met betrekking tot het pesten.

Voor de platformen zou men het best kunnen inzetten op een zogenaamde trusted partner, zoals in verschillende landen al gebeurt. Child Focus en Unia spelen daarin een rol. Als zij contact opnemen, wordt er veel vlugger gereageerd. Rond kinderporno is dat vrij evident, maar als het gaat over pesten ligt het al moeilijker. Dat Child Focus daarvoor een hulplijn heeft, is weinig bekend. Zowel de hulpverlener als het slachtoffer moeten beter kunnen achterhalen waar ze in crisisgevallen terecht kunnen. Met een trusted partner kan men zich niet verschuilen achter internationale regelgeving en bedrijven die buiten bereik blijven. Andy Demeulenaere denkt in die context aan een Child Focus of Kinderrechtencommissariaat. Ook een minister kan als gesprekspartner van sociale media gewicht in de schaal gooien.

De spreker beaamt dat er te weinig wordt ingespeeld op de problematiek van de daders.

Het smartphonebeleid en het socialemediabeleid moeten worden gekoppeld en zullen worden meegenomen in de tool die Mediawijs zal uitwerken.

2.5. WAT WAT en Pimento

Vincent Engelbos laat weten dat jeugdwerkers en jeugdorganisaties weinig communiceren dat bij WAT WAT moet worden gecheckt. WAT WAT is er meer voor jongeren in het algemeen, en had in de jongste acht maanden een bereik van ongeveer een miljoen bezoekers. Het thema pesten is er 31.100 keer bekeken.

Komt het thema daders aan bod in de campagnes? Vorig jaar was het verhaal van de dader een insteek in de Week tegen het Pesten, in een samenwerking met WAT WAT. Er werden getuigenissen verzameld. De drempel bleek heel hoog. Een van de zaken die duidelijk werden, was dat daders vaak niet door hebben dat ze pesten. Er zijn nu tips om daders te leren herkennen wanneer ze pesten. Daarover zijn nu al artikels te vinden op WAT WAT.

Vincent Engelbos sluit zich aan bij *Gie Deboutte* in verband met het kenniscentrum. Hij mist in het pestbeleid vooral coördinatie. Nu gebeurt een en ander vrijwillig vanuit het netwerk, waarbij het soms moeilijk is om door de bomen het bos nog te zien. *Vincent Engelbos* hoopt dat het platform in de pestbestrijdingssector de zaken op elkaar zal afstemmen. Het netwerk is sinds kort met hulpverlening gestart, op vrijwillige basis. Vanuit het platform kan daar nu tijd voor vrijkomen.

Grenswijs werkt met partners als *Sensoa*. *Vincent Engelbos* verklaart zich fan van een cyberpestbeleid, maar nog meer van een integriteitsbeleid. Er is heel veel overlapping tussen het preventieniveau en het kwaliteitsniveau.

Hij sluit zich aan bij de andere sprekers met betrekking tot de coördinatie. Als veldwerker ziet hij weinig onderzoek tot bij hem raken. Er is behoefte aan een betere samenwerking en coördinatie. Wel heeft de spreker vernomen dat het onderzoek vanuit het platform beter zal doorstromen naar de verschillende sectoren.

2.6. Aanvullend antwoord van *Gie Deboutte*

Gie Deboutte wijst ten slotte nog op een structureel probleem. Hij houdt zich al vanaf het begin van de jaren 1990 bezig met dit thema, werkt met partners van het vrijwilligersnetwerk, en streeft al geruime tijd naar structurele verandering. Hij probeert daarvoor in zijn vrije tijd voldoende ruimte te bewaren, maar dat wijst toch wel op een structureel tekort. De spreker betreurt dat het engagement op die manier moet, wat trouwens het probleem mee in stand houdt. Jaloers is hij op de Zweedse organisatie *Friends, Die Weisse Feder* uit Duitsland, en het Nederlandse *School en Veiligheid*. Die organisaties hebben een omkadering die echt een verschil kan maken. *Gie Deboutte* is zeer blij met wat nu wordt uitgewerkt voor het JKP,

maar vreest aan het eind van de rit opnieuw te weinig mankracht: pakweg anderhalve vte waarvan men dan wonderen verwacht. Om op Vlaams niveau echt vooruitgang te boeken en de aanwijsbare lacunes op te vullen, zou het daarmee opnieuw too little too late worden, wat de spreker ten zeerste zou betreuren.

Elisabeth MEULEMAN,
voorzitter

Karin BROUWERS
Klaas SLOOTMANS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

API	aanspreekpersoon integriteit
CKG	centrum voor kinderzorg en gezinsondersteuning
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
DICA	Developmental Issues in Cyberbullying amongst Adolescents
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
HBSC	Health Behaviour in School-aged Children
ICES	Internationaal Centrum Ethiek in de Sport
ICT	informatie- en communicatietechnologie
JKP	jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan
KB	koninklijk besluit
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
MIOS	Media & ICT in Organisaties en in de Samenleving
OD	operationele doelstelling
UCLL	University Colleges Leuven-Limburg
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie
vte	voltijdsequivalent / voltijdequivalent
WOW	Weerbaar op het Web